

TEMEL EĞİTİMİN KADEMELENDİRİLMESİ SÜRECİNE İLİŞKİN POLİTİKA ÖNERİLERİ

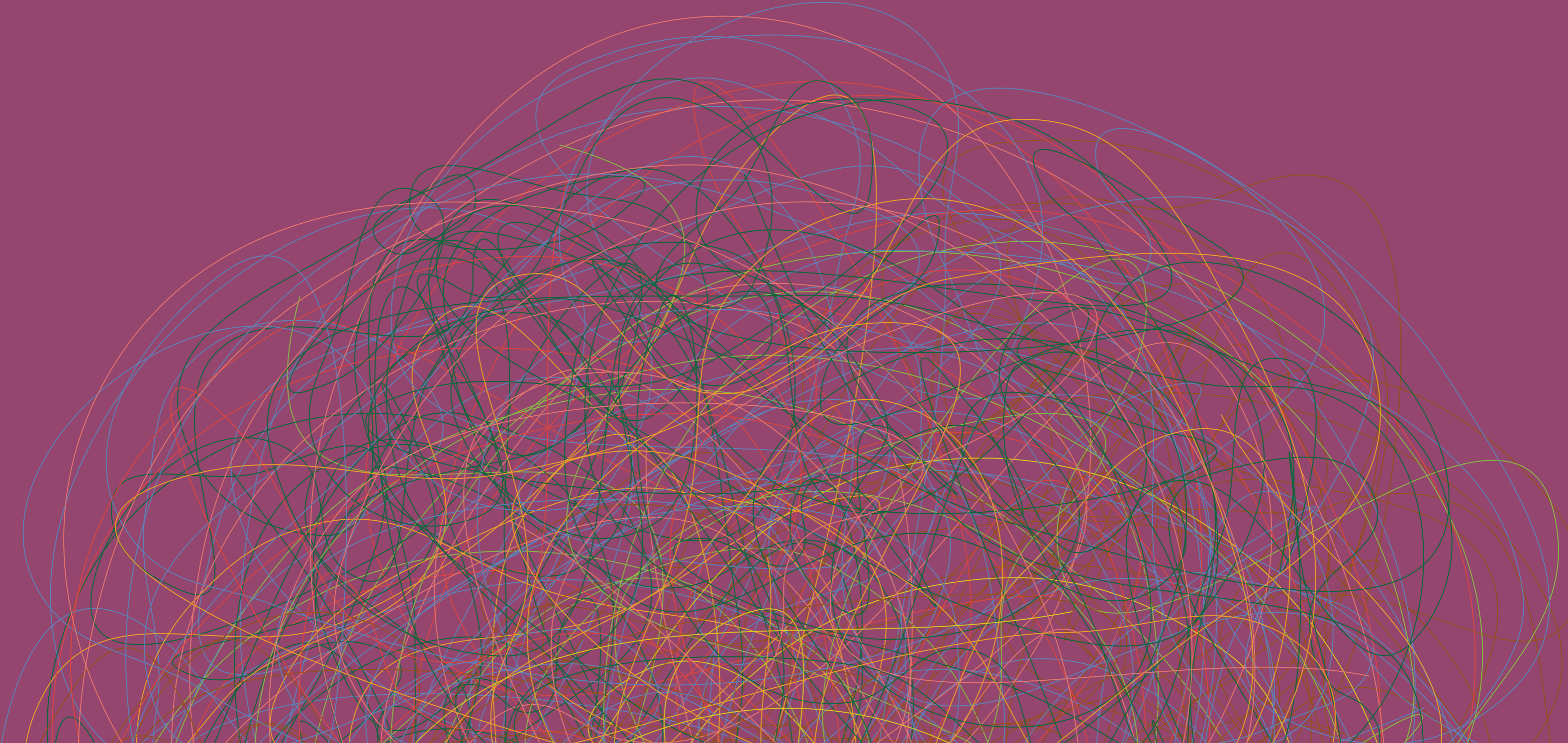
YAYINA HAZIRLAYANLAR **M. ALPER DİNÇER, DENİZ AKSAY**

YAPIM **MYRA**
KOORDİNASYON **ENGİN DOĞAN**, YAYIN KİMLİĞİ TASARIMI **RAUF KÖSEMEN**, SAYFA TASARIMI **GÜLDEREN RENÇBER ERBAŞ**

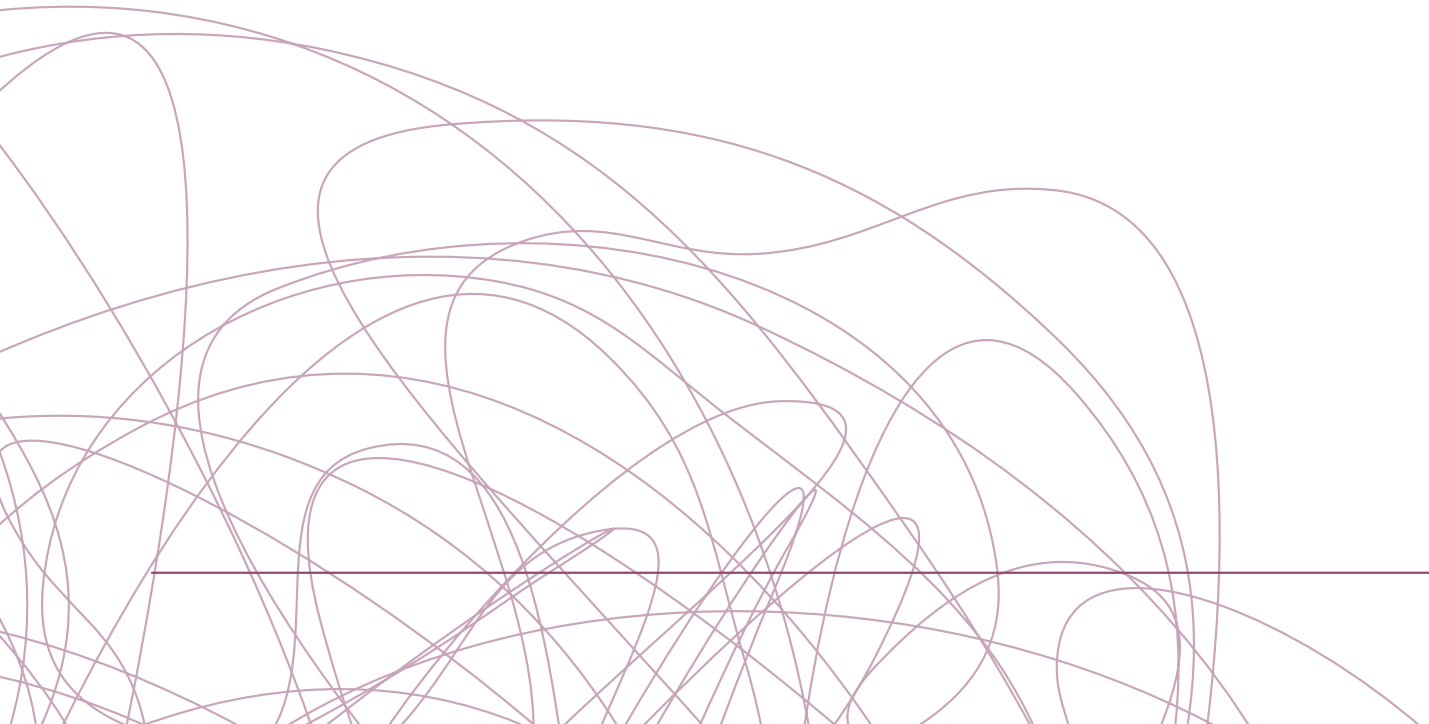
BASKI İMAK OFSET
Atatürk Cad. Göl Sok. (İtfaiye karşısı) No: 1
Yenibosna-Bahçelievler / İSTANBUL
T 0212 656 49 97 F 0212 656 29 26

ISBN **978-605-4348-73-2**

İSTANBUL, MART 2014

TEMEL EĞİTİMİN KADEMELENDİRİLMESİ SÜRECİNE İLİŞKİN POLİTİKA ÖNERİLERİ

Eğitim Reformu Girişimi (ERG) alışmalarını iki öncelikli amaç doğrultusunda sürdürüyor.

Bunlardan ilki, kız ve erkek tüm çocukların hakları olan kaliteli eğitime erişimlerini güvence altına alacak ve Türkiye'nin toplumsal ve ekonomik gelişimini st düzeylere taşıyacak eğitim politikalarının oluşmasına katkıda bulunmaktadır. ERG'nin katkıda bulunduğu diğer başlıca alan ise eğitime ilişkin katılımcı, saydam ve yenilikçi politika üretme süreçlerinin yaygınlaşmasıdır.

2003 yılında Sabancı niversitesi bünyesinde yaşama geçen ERG, bu amaçlara yönelik olarak araştırma, savunu ve eğitim çalışmalarını "herkes için kaliteli eğitim" vizyonu doğrultusunda sürdürüyor.

ERG, Anne ocuk Eğitim Vakfı, Aydın Doğan Vakfı, Bahçeşehir Üniversitesi, Borusan Kocabıyık Vakfı, Elginkan Vakfı, Enerji-Su, Enka Vakfı, İstanbul Bilgi Üniversitesi, İstanbul Kültür Üniversitesi, Kadir Has Vakfı, Mehmet Zorlu Vakfı, MV Holding, Nafi Gral Eğitim Vakfı, Sabancı Üniversitesi, The Marmara Collection, Tüm zel Eğitim Kurumları Derneği, Türkiye Vodafone Vakfı, Vehbi Koç Vakfı ve Yapı Merkezi tarafından desteklenmektedir.

Mart 2014

KURUMSAL DESTEKÇİLERİMİZ

Elginkan Vakfı

Bu yayının tüm hakları Sabancı niversitesi'ne aittir.

TEMEL EĞİTİMİN KADEMELENDİRİLMESİ SÜRECİNE İLİŞKİN POLİTİKA ÖNERİLERİ

Kamuoyunda “4+4+4” olarak da bilinen 6287 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, eğitim kademeleri ve okullar arasında sınıfların dağılımını yeniden düzenlemiştir. 2012-13 eğitim-öğretim yılıyla beraber, öğrencilerin büyük çoğunluğunun sekiz seneyi aynı okulda ve eğitim kademesinde tamamladığı eski sistem, öğrencilerin ilk dört seneyi ilkokullarda, ikinci dört seneyi ortaokullarda tamamladığı yeni sistemle değiştirilmiştir. Aynı zamanda, 2012-13 eğitim-öğretim yılında 5. sınıf ders çizelgesine, dördü seçilebilecek 15 seçmeli ders eklenmiştir.

Bu politika notu, temel eğitimin kademelendirilmesine geçiş sürecini iyileştirmeye odaklanan çeşitli politika önerileri geliştirmektedir. Politika notu, “Temel Eğitimin Kademelendirilmesi Sürecinin İzlenmesi” başlıklı araştırma raporunun ve ilişkili diğer akademik çalışmaların bulguları temel alınarak hazırlanmıştır. “Temel Eğitimin Kademelendirilmesi Sürecinin İzlenmesi” başlıklı araştırma raporunun taslağı 22 Ocak 2014 tarihinde Ankara’da Milli Eğitim Bakanlığı (MEB), sivil toplum ve akademiden katılımcılarla ve 21 Şubat 2014 tarihinde V. Ulusal Sınıf Öğretmenleri Çalıştay’ında eğitim fakültelerinde görevli öğretim üyeleri ve eğitim fakültesi öğrencileriyle paylaşılmıştır. Bu toplantılarda dile getirilen eleştiri ve yorumlar hem araştırma raporunun son halini almasına, hem de politika raporunun hazırlanmasına katkı sağlamıştır.

Bu çerçevede hazırlanan politika notu, dört ana politika önerisi sunmaktadır:

- Öğrencilerin 4 ve 5. sınıfta gerçekleştirilecek uyum programlarıyla kendilerini bekleyen değişikliğe (okul değişikliği, branş öğretmenleri ile tanışma ve seçmeli dersler) hazırlanmaları, geçiş döneminde ortaya çıkan sorunların azaltılmasına yardımcı olacaktır. MEB’in 2014-15 eğitim-öğretim yılında 5. sınıflar için böyle bir uyum programının pilot çalışmasını gerçekleştirmeyi planlıyor olması çok olumlu bir adımdır. Diğer taraftan, benzer bir desteğin branş öğretmenleri için de tasarlanması ve uygulamaya konulması aciliyetini korumaktadır. Branş öğretmenlerinin duyuşsal becerilerini 10-14 yaş grubu öğrencilerin gereksinimlerini karşılamaya yardımcı olacak biçimde desteklenmesi geçişe ilişkin sorunları hafifletecek diğer önemli bir adım olacaktır.
- Yasal değişikliğin en temel hedeflerinden biri olan ilköğretim okullarının ilkokul ve ortaokul olarak ayrışmasının hızlı bir biçimde sonuçlandırılması için bu eğitim düzeylerinde yeni okul ve derslik yatırımlarına öncelik verilmelidir. MEB yatırım bütçesinin ve yatırım planlarının derslik ve okul gereksinimi dikkate alınarak gözden geçirilmesi gerekmektedir. Mevcut üst politika belgelerinde MEB yatırım bütçesi için ayrılan kaynaklar ilkokul ve ortaokul öğrencilerinin ayrı eğitim-öğretim ortamlarında eğitim almasını sağlamaktan uzak görünmektedir.
- Yasal değişiklik sonrası ortaokullarda haftalık ders saati 30 saatten 37’ye yükselmiştir. Ders saatlerinin uzaması ve ikili öğretimin yaygınlaşması nedeniyle pek çok okulda

sabahçılar derslere çok erken saatlerde başlamakta ve öğlenciler dersleri çok geç saatlerde tamamlamaktadır. Bu durum daha fazla öğrencinin sabah kahvaltısı yapmasını ve öğle yemeği yemesini engellemektedir. Bu nedenle devlet okulları için okul yemeği programı oluşturulmasının eğitimin politika gündemine getirilmesinde büyük yarar vardır.

- Ortaokullar için ders saatlerinin % 23 arttığı 2012-13 eğitim-öğretim yılında ilköğretimde kadrolu öğretmen sayısı sadece % 6 artmıştır. 2013-14 eğitim-öğretim yılı için ders saatlerinin 37'den 35'e indirildiği dikkate alındığında bile mevcut kadrolu öğretmen sayısı ders saatlerindeki artışı karşılamaktan uzak görünmektedir. Yapılan kaba tahminler, ortaokullardaki ders saati artışının geçici sözleşmeli öğretmenlerle karşılanmaması için en az 26 bin öğretmen kadrosuna daha gereksinim olduğuna işaret etmektedir.

ARKA PLAN

Temel eğitimin yeniden yapılandırılmasına ilişkin ilk somut işaretler, Kasım 2010'da 18. Milli Eğitim Şurası'nda ortaya çıkmıştır. Şura'nın tavsiye kararlarından biri, "zorunlu eğitimin bir yıl okulöncesi eğitim, dört yıl temel eğitim, dört yıl yönlendirme ve ortaöğretime hazırlık eğitimi ve dört yıl ortaöğretim olarak düzenlenmesi" olmuştur. Bunun ardından Ocak 2012'de ulusal medyada temel eğitimin kademelendirileceğine ilişkin haberler yer almaya başlamıştır ve ilk yasa teklifi 20 Şubat 2012 tarihinde TBMM'ye sunulmuştur. Yasa teklifi sekiz yıllık zorunlu ve kesintisiz ilköğretimin dörder yıllık iki kademeye ayrılmasını, ikinci kademe isteye bağlı olarak açıköğretim ve çıraklık eğitimi seçeneklerinin sunulmasını ve ikinci kademe okullarının liselere bağlı olarak kurulmasını öngörüyordu.

Yasa teklifinin TBMM'ye sunulmasının ardından çeşitli sivil toplum örgütleri, ilköğretimi iki kademeye ayırdığı ve ikinci kademe açık öğretim, çıraklık eğitimi ve mesleki eğitim gibi seçenekleri içerdiği için yasa teklifini eleştirmiş ve yasa teklifinin, çocukların nitelikli eğitime erişim hakkını ve eşitlikçi temel eğitimi yıpratılabileceğini vurgulamışlardır. Diğer taraftan, yasa teklifiyle beraber TBMM'ye sunulan Genel Gerekçe'de ilgili değişikliklerin mesleki eğitimi güçlendirmek için gerekli olduğu ileri sürülmüştür. Kamuoyunda yasa teklifini destekleyen görüşler, sekiz yıllık zorunlu ve kesintisiz eğitimin 28 Şubat sürecinin bir dayatması ve Türkiye'nin dünyada kesintisiz sekiz yıllık eğitim sunan tek örnek olduğu savı temeline oturtulmuştur. Yasa teklifine karşı olanlarsa, kesintisiz zorunlu sekiz yıllık eğitim sayesinde özellikle kız çocuklarının eğitime erişiminde büyük ilerleme kaydedildiğini, çocuk gelin ve çocuk işçi sayısının hızla düştüğünü ve bu nedenle kesintisiz zorunlu sekiz yıllık eğitimden taviz verilmemesi gerektiğinin altını çizmişlerdir. Yasa teklifine ilişkin sivil toplumdan yükselen bu itirazların ardından AKP Mersin Milletvekili ve TBMM Milli Eğitim, Kültür, Gençlik ve Spor Komisyonu üyesi Çiğdem Münevver Ökten, zorunlu eğitimin kısaltılmayacağı ve kaygıların giderileceği yönünde bir açıklama yapmıştır. Benzer biçimde, 24-25 Şubat'ta düzenlenen Mesleki Eğitim Çalıştay'ında yaptığı konuşmada, dönemin Milli Eğitim Bakanı Ömer Dinçer, mesleki eğitimin erkene çekilmesi yerine ileri yaşlara ötelenmesi yönünde görüşlerini belirtmiştir.¹

Yasa teklifinin toplumsal gündeminin üst sıralarına tırmanması ve sivil toplumun tepkisinin ardından yasa teklifinin tekrar yazılması için bir alt komisyon oluşturulmuştur. Alt komisyon Şubat 2012'de seçili üniversiteler, sivil toplum kuruluşları ve öğretmen sendikalarının sunumlarını dinlemiştir. Bu süreç sonucunda yasa teklifinden ilköğretimin ikinci kademesinde açıköğretim ve çıraklık eğitimini mümkün kılan düzenleme çıkartılmıştır. Ancak, yasa teklifinin ilköğretimi iki kademeye bölerek ikinci kademe farklı okul ve program türleri sunan yapısı alt komisyonda da

¹ Bu sürece ilişkin ERC'nin yayımladığı kapsamlı bilgi notlarına <http://erg.sabanciuniv.edu/yayinlar> adresinden erişilebilir.

korunmuştur. Genel Kurul görüşmeleri sırasında ilköğretimin kademelerinin ilkökul ve ortaokul olarak adlandırılması, imam-hatip ortaokullarının yeniden kurulması ve Kuran-ı Kerim ve Hz. Peygamber'in Hayatı derslerinin ortaokullarda isteğe bağlı seçmeli ders olarak sunulmasına ilişkin düzenlemeler de yasaya girmiştir. Bu hali ile yasa teklifi Mecliste kabul edilmiştir ve 11 Nisan 2012 tarihinde Cumhurbaşkanı Abdullah Gül tarafından onaylanarak yürürlüğe girmiştir.

Yasanın yürürlüğe girmesiyle beraber Milli Eğitim Bakanlığı'nın (MEB) yasaya ilişkin düzenlemeleri netleştirme, planlama, uygulama ve izleme gibi sorumlulukları belirlemiştir. Seçmeli derslere ilişkin olarak MEB Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı (TTKB) Haziran 2012'de ilkökullar ve ortaokullar için ders çizelgelerini ve öğrencilerin alabileceği seçmeli dersleri açıklamıştır. Seçmeli derslere ilişkin uygulamaların (ders seçimlerinin nasıl yapılacağı ve okul müdürlerinin süreci nasıl yöneteceği) nasıl yapılacağıyla ilgili açıklama, Eylül 2012 başında gerçekleştirilen telekonferans ve yayımlanan genelge ile okullara ulaştırılmıştır. Öğrencilere ve okul yöneticilerine seçmeli derslerle ilgili ilk kez gerçekleşen bu uygulama için toplam bir hafta süre verilmiştir. Diğer taraftan, ilköğretim okullarının dönüştürülmesiyle (okulların hangi ölçütlere göre ilkökul, ortaokul ya da imam-hatip ortaokuluna dönüşecekleri) ilgili olarak Bakanlık, bir üst düzenleme olmaksızın yetkiyi il ve ilçe yönetimlerine devretmiştir. Temel Eğitim Genel Müdürlüğü Temmuz 2012'de yayımladığı genelgeyle okul dönüşümlerinin bir an önce tamamlanması için çağrıda bulunmuştur ve okul dönüşümleri Temmuz 2012 sonunda tamamlanmıştır. Ayrıca, sözü geçen genelgeyle bazı okulların sabahları ortaokul, öğleden sonra ilkökul olarak hizmet vermesi sağlanmıştır.

Böylece 1 ve 8. sınıfların aynı eğitim-öğretim ortamlarında bir arada eğitim aldığı ve branş öğretmenlerinin ağırlıklı olarak 6 ve 8. sınıflar arasında derslere girdiği sistem değiştirilmiştir. Ayrıca, 6287 sayılı yasa öncesinde 2011-12 eğitim-öğretim yılında 6, 7 ve 8. sınıfların ders çizelgelerinde seçmeli derslere haftada bir saat ayrılrken, yasal düzenleme sonrası 5. sınıflardan başlayarak seçmeli derslere ayrılan süre haftada sekiz saate çıkartılmıştır. Özetle, yasal düzenleme ilkökul ve ortaokul öğrencilerine ayrı eğitim-öğretim ortamlarında, 5. sınıftan başlayarak branş öğretmenleri eşliğinde ve seçmeli derslerle zenginleştirilmiş bir programla eğitim verilmesinin sonucunda akademik ve diğer sosyal çıktıların yükseleceği iddiasındadır.

ARAŞTIRMA BULGULARI TEMELİNDE ÖNERİLER

Temel eğitimi kademelendiren yasal düzenlemenin vizyonunun ne ölçüde uygulamaya yansıdığı ve öngörülen çıktılara ne ölçüde ulaşılabildiğini değerlendiren iki kapsamlı araştırma bulunmaktadır. Çelik vd. (2013) 6287 sayılı yasayla uygulamaya konulan değişikliklere ilişkin izleme ve değerlendirme çalışmalarında 46 okulda, 52 yönetici ve 104 öğretmen ile derinlemesine görüşmelerde bulunmuştur ve altı ilde toplam 53 veli ile odak görüşmesi yapmıştır.² Gürkan vd. (2014) ise gerçekleştirdikleri nicel araştırmada 2011-12 ve 2012-13 eğitim öğretim yılında 1894 4 ve 5. sınıf öğrencisine ulaşmıştır ve 2011-12 eğitim-öğretim yılında 4. sınıfı tamamlayıp 5. sınıfa geçen 329 öğrenciyi izlemiştir. Ek olarak, Gürkan vd. (2014) 2012-13 eğitim-öğretim yılının bahar döneminde 63 öğrenci ile derinlemesine görüşmeler gerçekleştirmiştir.³

Eğitim Reformu Girişimi, temel eğitimin kademelendirilmesi sürecine ilişkin politika önerilerini, yukarıda sözü edilen araştırmalar ve 22 Ocak'ta gerçekleştirilen toplantı ve V. Ulusal Sınıf Öğretmenleri Çalıştay'ında üzerinde durulan yorumlar ve eleştiriler temelinde 1) akademik başarı, 2) eğitim öğretim ortamları ve süresi ve 3) seçmeli derslerin seçim ve uygulama süreçleri başlıklarında derlemektedir.

² Çelik, Z., Boz, N., Gümüş, S. & Taştan, F., 2013.

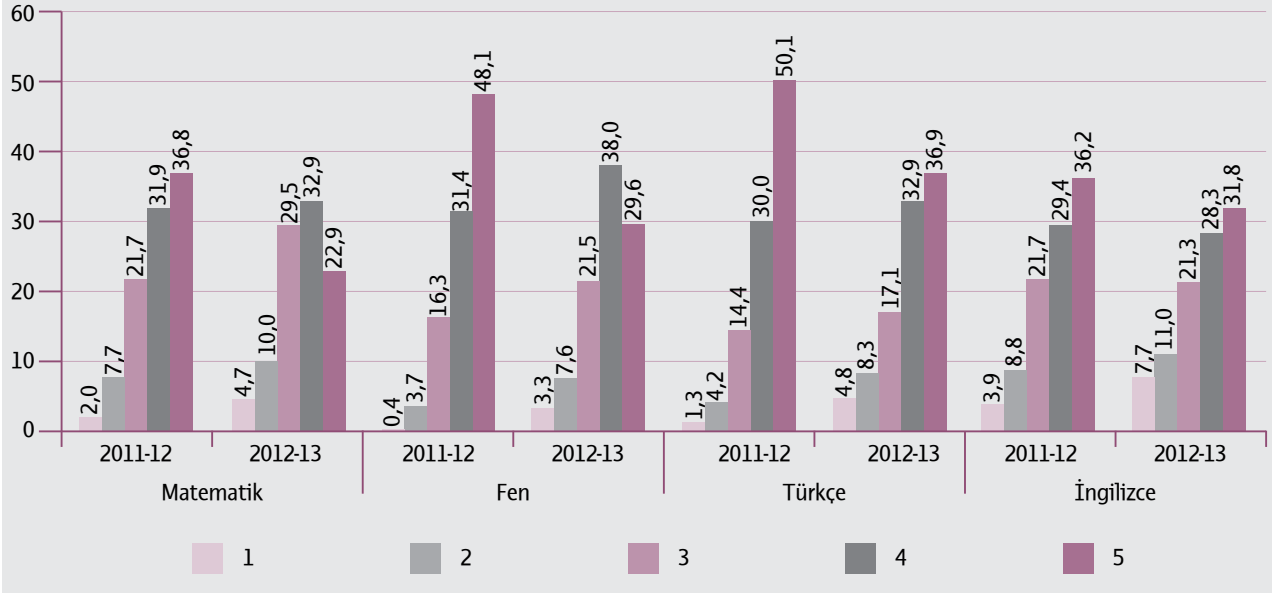
³ Gürkan, G., Koyuncu, F., Şaşmaz, A. & Dinçer, M. A., 2014.

AKADEMİK BAŞARI

Uluslararası alanyazında 5, 6, 7 ve 8. sınıflarda eğitimlerine ilkokullarda ve ortaokullarda devam eden öğrencilerin akademik başarılarını karşılaştıran araştırmaların ortak bulgusu, 5, 6, 7 ve 8. sınıflara ortaokullarda devam eden öğrencilerin ilkokullarda devam eden öğrencilere kıyasla daha başarısız olduğudur. Bu farklılığın kökenini inceleyen araştırmalar 10-14 yaş arasındaki dönemin fiziksel büyümenin hızla gerçekleştiği, ahlaki muhakemenin değerleri şekillendirdiği ve genç ergenlerin pek çok farklı sosyal olgu konusunda farkındalık kazandığı bir dönem olduğunu ve çocuğun olgunluğunun bu yoğun sürecin altından kalkmak için yeterli olamayabileceğini vurgulamaktadır. Bu nedenle, öğrenci odaklı eğitim felsefesine ve öğrencilerin sosyal ve psikolojik ihtiyaçlarına yanıt verebilecek donanıma sahip öğretmenlerin bulunduğu okullarda öğrencilerin bu dönemi daha az sorunla atlatacağı ve bu sürece yardımcı olacak öğretmenlerin daha yoğun olarak ilkokullarda bulunduğu belirtilmektedir. Örneğin, Seidman vd (1994) , 7. sınıfı ilkokullarda okuyan öğrencilere kıyasla ortaokullarda okuyan öğrencilerin özsayı ve derse hazırlık düzeylerinin daha geride olduğunu, öğrenci ile okul arasında çatışmanın ortaokullarda daha sık görüldüğünü ve bunun müfredat dışı etkinliklere daha düşük katılıma neden olduğunu ortaya koymaktadır.

Gürkan vd.'nin (2014) akademik başarı üzerine bulguları uluslararası alanyazın ile örtüşmektedir. Gürkan vd.'ne (2014) göre 2011-12 ve 2012-13 eğitim-öğretim yıllarında 5. sınıf öğrencilerinin Matematik, Fen, Türkçe ve İngilizce notları karşılaştırıldığında, başarı düzeyinin 2012-13'te önemli ölçüde daha düşük olduğu ortaya çıkmaktadır (bkz. GRAFİK 1). Ayrıca, Gürkan vd. (2014) 2011-12 eğitim-öğretim yılına kıyasla 2012-2013 eğitim-öğretim yılında 5. sınıfların ders işlerken daha sıklıkla sıkıldıklarını ve dikkatlerinin dağıldığını, dersleri takip etmekte zorlandıklarını, derslerde anlamakta zorlandıkları konular bulunduğunu ve öğretilenleri kısa sürede unuttuklarını bulgulamaktadır. Benzer biçimde Çelik vd. (2013) 5. sınıfların ders çizelgesindeki değişikliğe hazır olmadıklarını, öğleden sonraki saatlerde çok sıkıldıklarını, dikkatlerinin dağıldığını ve ders verimliliğinin düştüğünü bildirmektedir. Öğrencilerin ders işlerken sıkılmaları, dikkatlerinin dağılması ve derse daha az hazırlanması akademik başarıda gözlemlenen düşüşün nedenlerinden birini oluşturabilir. Ancak, akademik başarıdaki gerilemeyi açıklayabilecek başka etkenlerin de bulunduğu unutulmamalıdır. Öğrencilerin akademik başarısına ilişkin değerlendirmeler 2011-12 eğitim-öğretim yılında sınıf öğretmenleri, 2012-13 eğitim-öğretim yılındaysa branş öğretmenleri tarafından yapılmıştır. Branş öğretmenlerinin akademik başarıyı değerlendirme ölçütleri sınıf öğretmenlerinden farklı olabilir ve öğrencinin akademik başarısında nesnel herhangi bir düşüş olmamasına karşın, notlar değerlendirme ölçütleri farklılaştığı için gerileyebilir. Bu açıklama Matematik, Fen ve Türkçe derslerindeki 2011-12 ve 2012-13 eğitim-öğretim yılları arasında gözlemlenen farklılığı açıklama potansiyeline sahip bulunmaktadır. Diğer taraftan, 2011-12 eğitim-öğretim yılında 5. sınıfların İngilizce notlarını branş öğretmenlerinden aldığı dikkate alınacak olursa 2012-13 eğitim-öğretim yılında İngilizce notlarındaki gerilemeyi bu şekilde açıklamak olası görünmemektedir. Bu nedenle, notlardaki düşüş, değerlendirme ölçütlerindeki değişikliğin ötesinde, ders işlerken sıkılma, dikkat dağılması ve derse daha az hazırlanma gibi etkenlerle ilişkili görünmektedir. Notlardaki gerilemenin nedeni nesnel olsun veya olmasın, öğrencilerin özsayı ve özgüvenini etkilemesi olasıdır.

GRAFİK 1: 2011-12 VE 2012-13 EĞİTİM-ÖĞRETİM YILLARINDA AKADEMİK BAŞARI (%)

Kaynak: Gürkan vd, 2014.

Bu bulgular ve uluslararası alanyazın temelinde ortaya çıkmaktadır ki ilkokuldan ortaokula geçiş sürecinde hem öğrencilerin, hem de branş öğretmenlerinin desteklenmesi çok önemli ve gereklidir. **Öğrencilerin 4 ve 5. sınıfta gerçekleştirilecek uyum programları ile kendilerini bekleyen değişikliğe (okul değişikliği, branş öğretmenleri ile tanışma ve seçmeli dersler) hazırlanmaları geçiş döneminde ortaya çıkan sorunların azaltılmasına yardımcı olacaktır. MEB'in 2014-15 eğitim-öğretim yılında 5. sınıflar için böyle bir uyum programının pilot çalışmasını gerçekleştirmeyi planlıyor olması çok olumlu bir adımdır. Diğer taraftan benzer bir desteğin branş öğretmenleri için de tasarlanması ve uygulamaya konulması aciliyetini korumaktadır. Branş öğretmenlerinin duyuşsal becerilerinin, 10-14 yaş grubu öğrencilerin gereksinimlerini karşılamaya yardımcı olacak biçimde desteklenmesi geçişe ilişkin sorunları hafifletecek bir diğer önemli adım olacaktır.**

EĞİTİM ÖĞRETİM ORTAMLARI VE SÜRESİ

Temel eğitimin kademelendirilmesi daha fazla şubenin ve okulun açılmasını gerektirmiştir; çünkü yasal düzenleme ilkokul ve ortaokulların birbirinden ayrı kurumlar olarak düzenlenmesini öngörmüştür. Ortaya çıkan derslik ihtiyacının karşılanabilmesi için 2011-12 eğitim-öğretim yılında tam gün öğretim veren ilköğretim okullarının bir bölümü 2012-13'te ikili öğretime geçmiş, okul binalarının bir bölümü yarım gün ilkokul ve yarım gün ortaokul olarak kullanılmaya başlamıştır. Gürkan vd.'nin (2014) çalışmasında kullanılan örnekleme 2011-12'e kıyasla 2012-2013 eğitim-öğretim yılında tam gün öğretim veren okullara kayıtlı öğrenci sayısının 10 yüzde puan azaldığı gözlemlenmiştir. Milli Eğitim Bakanı Nabi Avcı, ulusal basın toplantısında açıklamalarında, 2012-13 eğitim-öğretim yılında 29 bin 169 ilkokuldan 7 bin 317'sinde, 16 bin 986 ortaokuldan ise 5 bin 358'inde ikili öğretim yapıldığını ve ikili öğretim yapan okul sayısının azaltılması için çalışmalar yapıldığını belirtmiştir.

Uluslararası alanyazındaki araştırmalar ikili öğretimin eğitim sistemi üzerindeki yan etkilerine işaret etmektedir. Pek çok veli ve eğitimci ikili öğretimi tam gün öğretime kıyasla daha düşük nitelikli olarak değerlendirmektedir. İkili öğretimde hizmet veren öğretmenlerin aşırı iş yükü yüzünden verimlerinin düşebileceği ve derslere hazırlık yapmaları için gerekli zamanı bulmakta güçlük çekebileceklerinin altı çizilmektedir. İkili öğretim ile ilişkilendirilen diğer önemli bir risk, eğitim-öğretim süresinin azalması sonucu öğretim programlarının kapsamının daralması ve öğrencilerin sosyoekonomik kökenleri temelinde tam gün ve ikili öğretim uygulayan okullar arasında ayrışması ve dolayısıyla eğitimin eşitlikçi biçimde sunulamamasıdır. Ayrıca, ikili öğretim veren okullarda öğretmen niteliğinin görece olarak daha düşük olduğu, öğrenci ve öğretmenlerin görece olarak daha çok devamsızlık yaptığı bulgulanmaktadır.⁴ Bu temelde uluslararası kuruluşlar Türkiye'ye eğitimin niteliğinin yükseltilmesi için ikili öğretim veren okulların azaltılmasını önermektedir.⁵

2012-13 eğitim-öğretim yılında okul dönüşümlerine ilişkin olarak Çelik vd. (2013) derslik gereksiniminin karşılanması için okullardaki fiziki imkanların zorlandığını ve seçmeli derslerin işlenebilmesi için önceden derslik olarak kullanılmayan yerlerin (koridor, kantin, depo, müdür ve müdür yardımcısı odası vb.) dersliğe çevrildiğini bulgulanmıştır.

Bu bulgular doğrultusunda yasanın en temel hedeflerinden biri olan ilköğretim okullarının ilkokul ve ortaokul olarak ayrışmasının hızlı bir biçimde sonuçlandırılması için bu eğitim düzeylerinde yeni okul ve derslik yatırımlarına öncelik verilmelidir. MEB yatırım bütçesinin ve yatırım planlarının derslik ve okul gereksinimi dikkate alınarak gözden geçirilmesi gerekmektedir. Mevcut üst politika belgelerinde MEB yatırım bütçesi için ayrılan kaynaklar ilkokul ve ortaokul öğrencilerinin ayrı eğitim-öğretim ortamlarında eğitim almasını sağlamaktan uzak görünmektedir.⁶

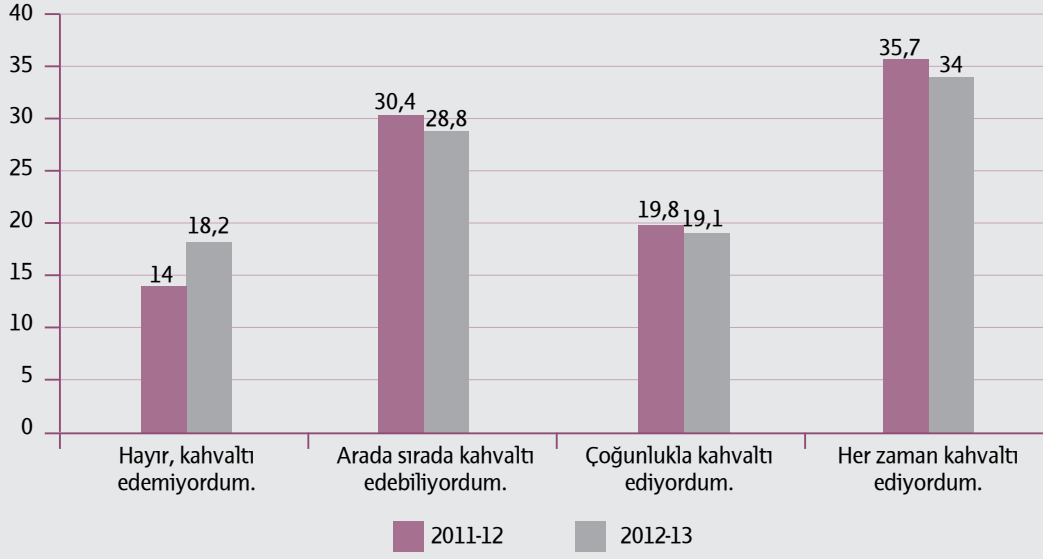
6287 sayılı yasayla yaşama geçirilen bir diğer önemli değişiklik, seçmeli derslerin ders çizelgesine eklenmesiyle beraber toplam haftalık ders saatinin 30'dan 37 saate yükselmesi olmuştur. Toplam ders saatlerinin uzaması ve ikili öğretimin yaygınlaşmasının etkileri konusunda Gürkan vd. (2014) ve Çelik vd. (2013) ortak bulgulara ulaşmaktadır: Ders saatlerinin uzamış olması öğrencilerin ders işlerken sıkılması ve dikkatinin dağılması ile yakından ilişkili görünmektedir. Ayrıca, ders saatlerinin uzamış olması sabahçıların 6:00 gibi çok erken saatlerde ve öğlencilerin 19:30 gibi çok geç saatlerde okuldan ayrılmasına neden olduğu bulgulanmaktadır. Gürkan vd. (2014) okul başlangıç ve bitiş saatlerindeki bu dramatik değişikliğin, öğrencilerin beslenme alışkanlarını değiştirmelerine neden olduğunu belirtmektedir. 2011-12'ye kıyasla 2012-13 eğitim-öğretim yılında sabahçılar daha az kahvaltı yapabilmemiş ve öğlenciler daha az öğle yemeği yiyebilmiştir (bkz. GRAFİK 2 ve 3).

⁴ Linden, T., 2001.

⁵ OECD, 2007.

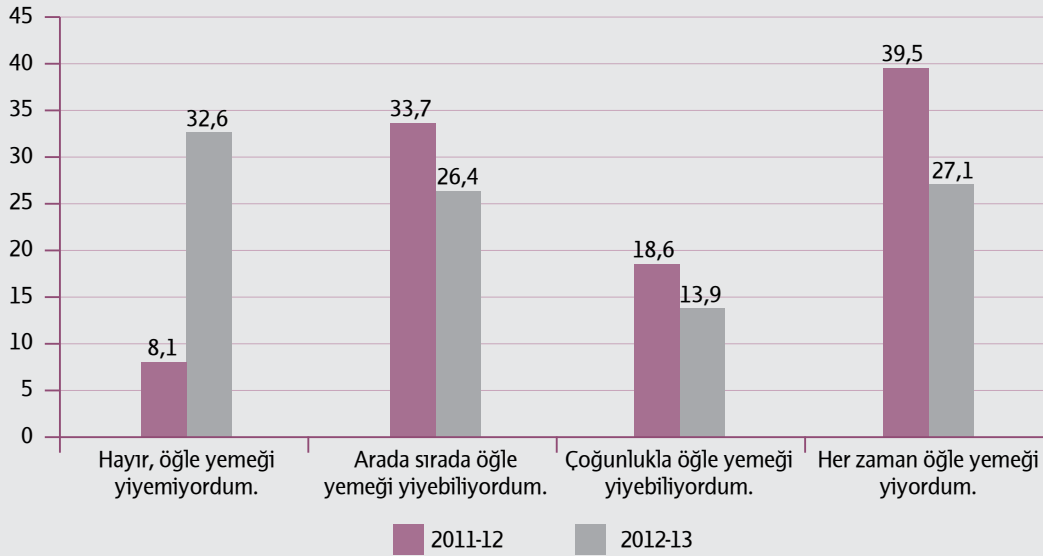
⁶ http://erg.sabanciuniv.edu/sites/erg.sabanciuniv.edu/files/2014_MEB_B%C3%BCtce_PN_13121013.pdf

GRAFİK 2: KAHVALTI ETME ORANI (%)

Kaynak: Gürkan vd, 2014.

GRAFİK 3: ÖĞLE YEMEĞİ YEME ORANI (%)

Kaynak: Gürkan vd, 2014.

TTKB'nin 28.05.2013 tarih ve 22 sayılı kararı ile ortaokullarda toplam haftalık ders saatinin 37'den 35'e indirilmiş olması, okul başlangıç ve bitiş saatlerine ilişkin sorunların azaltılmasına yardımcı olabilir. Ancak, Gürkan vd.'nin (2014) bulguları öğrencilerin okullarda sağlıklı beslenmesini destekleyecek kapsamlı politika müdahalelerinin yaşama geçirilmesinin gerekli olduğuna işaret etmektedir. Candaş vd. (2011) devlet okullarında dezavantajlı grupları hedef alan ücretsiz öğle yemeği uygulamasının sağlıklı ve yeterli beslenmenin ötesinde, çocukların sosyal gelişimini, akademik başarısını olumlu yönde etkilerken aynı zamanda okul terk ve devamsızlığının azalmasına yardımcı olduğunu vurgulamaktadır. Bu nedenle, devlet okulları için okul yemeği programı oluşturulmasının eğitimin politika gündemine getirilmesinde büyük yarar vardır.

SEÇMELİ DERSLER

6287 sayılı yasa ortaokulu bir yönlendirme kademesi olarak düzenlemiş ve ortaokulların bir yönlendirme kademesi olarak tasarlanması, ortaokulların yeniden kurulmasının (dolayısıyla temel eğitimin kademelendirilmesinin) en önemli gerekçelerinden biri olarak gösterilmiş ve bu çerçevede seçmeli derslere önemli görevler biçilmiştir. Bu nedenle, seçmeli derslerle ilgili okullarda oluşan pratikler, öğrencilerin seçimlerini nasıl yaptıkları ve bu seçimlerin sonuçları, yasanın amacına ne ölçüde ulaştığının önemli bir göstergesidir.

Gürkan vd. (2014) Bursa ve İzmir gibi görece olarak kalkınmış illerde genellikle okul yönetimlerinin seçmeli derslerle ilgili olarak okullar başlamadan önce bilgilendirme toplantıları yaptıklarını bulgulamaktadır. Bu illerdeki öğrenciler, velileriyle birlikte bu toplantılara katıldıklarını ve seçmeli derslerle ilgili bilgi aldıklarını belirtmektedir. Derinlemesine görüşmeler yapıldığı diğer (Adana, Ankara, Batman, Çorum, Gaziantep, İstanbul ve Siirt) illerde ise öğrenciler, seçmeli derslerin içeriklerine ilişkin okullardan bilgi almadıklarını belirtmektedirler. Pek çok ilde okullarda, genellikle ilk gün, seçmeli derslerle ilgili formlar dağıtılmış ve içerikle ilgili bilgilendirme yapılmadan öğrencilerin ve velilerin formu doldurması istenmiştir. Çok az sayıda öğrenci televizyon ve internetten bilgi aldığını söylerken, birçok öğrenci seçmeli derslerin adlarına göre “tahminde bulunarak” seçim yaptığını ifade etmiştir.

Gürkan vd. (2014) ve Çelik vd. (2013) ders seçim sürecinde okul yöneticilerinin ve öğretmenlerin tercihlerinin pek çok durumda veli ve öğrencinin tercihinin önüne geçtiğini gözlemlemektedir. Bu koşullar altında kaçınılmaz olarak “seçilen seçmeli dersler” ve “alınan seçmeli dersler” ayrılmaktadır (bkz. TABLO 1). Ayrıca, ağırlıklı olarak Matematik Uygulamaları ve Yabancı Dil derslerinin seçilmiş olması, öğrencilerin dersleri eğilim ve becerilerinden ziyade akademik kaygılarla seçtiğine işaret etmektedir.

TABLO 1: FORMDA SEÇİLMEK İSTENEN VE ALINAN DERSLER (%)

SEÇMELİ DERSLER	FORMDAKİ DERSLER	ALINAN DERSLER	FORMDA BULUNMA VE ALINMA	FORMDA BULUNMAMA VE ALINMA
MATEMATİK UYGULAMALARI	65,8	65,4	90,1	6,3
YABANCI DİL	61,7	58,2	89,3	4,0
KUR’AN-I KERİM	50,4	50,4	92,8	4,1
HZ. MUHAMMED’İN HAYATI	37,3	36,4	88,5	9,4
SPOR VE FİZİKİ ETKİNLİKLER	37,1	35,1	87,1	10,1
OKUMA BECERİLERİ	24,5	24,4	87,8	11,6
BİLİŞİM TEKNOLOJİLERİ VE YAZILIM	24,0	21,5	78,4	16,2
ZEKA OYUNLARI	21,0	18,3	75,3	6,2
TEMEL DİNİ BİLGİLER	16,9	17,9	77,7	23,1
GÖRSEL SANATLAR	13,8	15,4	78,3	15,1
BİLİM UYGULAMALARI	16,1	13,8	76,6	10,5
MÜZİK	13,8	12,7	67,0	18,9
DRAMA	10,4	8,8	62,5	13,8
YAZARLIK VE YAZMA BECERİLERİ	6,9	6,1	58,5	22,6
YAŞAYAN DİLLER VE LEHÇELER	6,6	4,9	60,8	19,6

Kaynak: Gürkan vd., 2014.

Gürkan vd. (2014) ve Çelik vd.'nin (2013) araştırmalarında vurguladığı diğer önemli bir sorun pek çok durumda seçmeli dersleri verecek öğretmenlerin bulunamaması ve seçmeli dersler için geçici sözleşmeli (ücretli) öğretmenler görevlendirilmesidir. Ancak geçici sözleşmeli öğretmenlerin önemli bir bölümünün eğitim-öğretim yılını tamamlamadan okuldan ayrıldıkları belirtilmektedir. Bunun doğal bir sonucu olarak 2012-13 eğitim-öğretim yılında pek çok okulda seçmeli dersler düzenli biçimde işlenememiştir (bkz. TABLO 2).

TABLO 2: SEÇMELİ DERSLERİN İŞLENMESİ			
SEÇMELİ DERSLER	2012-13 EĞİTİM-ÖĞRETİM YILI BAŞI (%)	2012-13 EĞİTİM-ÖĞRETİM YILI TAMAMI (%)	
	İŞLEMEDİK	ZAMAN ZAMAN İŞLEMEDİK	İŞLEMEDİK
KUR'AN-I KERİM	10,3	15,2	3,4
HZ. MUHAMMED'İN HAYATI	12,3	15,3	3,5
TEMEL DİNİ BİLGİLER	12,8	22,6	5,7
OKUMA BECERİLERİ	9,5	24,6	2,2
YAZARLIK VE YAZMA BECERİLERİ	8,3	26,8	7,3
YAŞAYAN DİLLER VE LEHÇELER	62,5	27,6	3,5
YABANCI DİL	4,6	16,4	3,5
BİLİM UYGULAMALARI	9,9	20,2	6,7
MATEMATİK UYGULAMALARI	4,6	16,0	4,8
BİLİŞİM TEKNOLOJİLERİ VE YAZILIM	19,1	18,7	5,8
GÖRSEL SANATLAR	8,8	18,1	9,6
MÜZİK	8,2	26,1	10,2
SPOR VE FİZİKİ ETKİNLİKLER	2,7	24,0	6,9
DRAMA	3,4	20,0	4,4
ZEKA OYUNLARI	11,7	18,9	11,3

Kaynak: Gürkan vd, 2014.

MEB seçmeli derslerin seçim süreçlerini iyileştirmek için adımlar atmayı planlamaktadır. Öncelikli olarak bilgilendirme ve seçim süreci Eylül ayından Mayıs-Haziran aylarına çekilmektedir. Böylece okul yönetimlerinin 4. sınıf öğrencileri ve velilerini 5. sınıfta seçilebilecek derslere ilişkin bilgilendirmek için kullanabilecekleri süre genişleyecektir. Ayrıca, MEB öğretmen atamalarını seçmeli dersler için oluşan talebi dikkate alarak yaz döneminde gerçekleştirmeyi planlamaktadır. Bu uygulamaların seçmeli derslere ilişkin bilgilendirme ve seçim süreçlerini iyileştirme olasılığı yüksektir. Ayrıca öğretmen atamalarında seçmeli ders talebinin dikkate alınacak olması seçmeli dersler için geçici sözleşmeli öğretmen görevlendirilmesi ve dolayısıyla seçmeli derslerin işlenmeme riskini azaltması olasıdır. Ancak, ortaokullar için ders saatlerinin % 23 arttığı 2012-13 eğitim-öğretim yılında, ilköğretimde kadrolu öğretmen sayısı sadece % 6 artmıştır. 2013-14 eğitim-öğretim yılı için ders saatlerinin 37'den 35'e indirildiği dikkate alındığında bile mevcut kadrolu öğretmen sayısı ders saatlerindeki artışı karşılamaktan uzak görünmektedir. Yapılan kaba tahminler ortaokullardaki ders saati artışının geçici sözleşmeli öğretmenlerle karşılanmaması nedeniyle en az 26 bin öğretmen kadrosuna daha gereksinim olduğuna işaret etmektedir.

SONUÇ

MEB, temel eğitimin kademelendirilmesinin geçiş sürecini iyileştirmeye odaklanan çeşitli müdahaleleri yaşama geçirmiştir veya geçirmeyi planlamaktadır. Örneğin, ortaokullarda haftalık ders saatlerinin 37'den 35'e düşürülmesi, seçmeli ders sayısının dörtten üçe indirilmesi, 2013-14 eğitim-öğretim yılına

yansıyan değişikliklerdir. Ayrıca MEB, 2014-15 eğitim-öğretim yılında 5. sınıflar için tasarlanan bir uyum programının pilot çalışmasını gerçekleştirmeyi ve seçmeli ders seçiminin ve bu derslere öğretmen atamalarının Eylül ayından Mayıs-Haziran aylarına çekilmesini öngörmektedir. Bu değişikliklerin tamamı geçiş sürecine ilişkin araştırmalarda ortaya konan çeşitli aksaklıkların giderilmesini sağlama potansiyeline sahiptir. Bu politika raporu MEB'in uygulamaları ve planlarına ek olarak 1) uyum programlarının branş öğretmenlerini destekleyecek biçimde tasarlanmasını, 2) MEB yatırım bütçesinin derslik gereksiniminin karşılanmasına olanak verecek biçimde artırılmasını, 3) devlet okullarında ihtiyacı olan çocuklar için okul yemeği programlarının eğitim politikası gündemine alınmasını ve 4) ortaokullarda istihdam edilmek üzere en az 26 bin ek kadronun tahsis edilmesini önermektedir.

Ancak, bu politika raporuna dayanak olan araştırma raporunun tartışıldığı toplantı ve çalıştaylarda vurgulanan en önemli nokta politika yapım süreçlerinde reforma gidilmesi gerektiğidir. Türkiye'de eğitim politikalarının orta erimli bir plan çerçevesinde ve birbirlerini besleyecek biçimde oluşturulmaları ve uygulanmalarına yönelik gereksinim devam etmektedir. Diğer taraftan tüm eğitim politikalarını ve eğitimin farklı bileşenlerindeki stratejileri geniş bir katılımıla belirleyen, belgeleyen ve bunların izlenmesini sağlayan bir çalışma halen eksiktir.

6287 sayılı yasa, eğitim sisteminin birçok alanında köklü değişiklikler öngörmesine karşın, gündeme gelişinden bir buçuk ay gibi kısa bir süre sonra yürürlüğe girmiştir. Değişikliklere ilişkin herhangi bir pilot çalışma yapılmadığı gibi kapsamlı izleme ve değerlendirme çalışmaları yapılması da planlanmamıştır. Oysa eğitim politikalarının hem MEB, hem bağımsız birimler tarafından izlenmesi ve değerlendirilmesi politika yapım süreçlerinin temelini oluşturacaktır. İzleme ve değerlendirme çalışmaları politika tasarımı için girdi oluşturacak, bütüncül ve orta erimli eğitim politikalarının oluşturulmasını destekleyecektir.

Ayrıca, politika yapım süreçlerinde siyasi iradenin önceliklerinin katılımcı süreçlerle, veri temelli ve kanıta dayalı bulgularla harmanlanması büyük önem taşımaktadır. 6287 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'un yasalaşma sürecinde, hükümetin sekiz yıllık temel eğitimi kademelendirme hedefinin yeterince tartışılmaması ve araştırmalara dayalı bulgulardan sınırlı ölçüde yararlanılmış olması, öngörülebilir ve engellenebilir sorunların uygulamaya yansımalarına neden olmuştur. Örneğin, TBMM Milli Eğitim, Kültür, Gençlik ve Spor Komisyonu'nda yapılan tartışmalarda temel eğitimin kademelendirilmesini savunan sivil toplum ve akademi temsilcilerinin önemli bir bölümü 4+4 yerine 5+3'ün çocukların bilişsel gelişim süreçleriyle daha uyumlu bir politika tercihi olacağını belirtmiştir. Buna karşın temel eğitim 4+4 olarak kademelendirilmiştir. Bunun sonucunda, pek çok sınıf öğretmeni norm fazlası olmuş, branş dersleri için öğretmen açığı ortaya çıkmış ve pek çok öğrenci ilkokuldan ortaokula sancılı bir süreç sonrası geçebilmiştir.

Bu politika notuna dayanak oluşturan araştırma raporu, 2012-13 eğitim-öğretim yılında ortaya çıkan bu aksaklıklardan dezavantajlı sosyoekonomik durumda bulunan öğrencilerin daha yoğun biçimde etkilendiğine işaret etmektedir. Nitekim, MEB, 2011-12 eğitim-öğretim yılının sonundan itibaren ortaya çıkan, ancak yasalaşma sürecinde katılımcılık ilkesi gözetilerek önlenilecek bu sorunları giderme çabası içindedir. Bu çabaların cinsiyet, sosyoekonomik durum, özel gereksinimli öğrenciler ve diğer risk grupları dikkate alınarak izlenmesi ve değerlendirilmesi yaşamsal önem taşımaktadır.

KAYNAKLAR

Çelik, Z., Boz, N., Gümüş, S. & Taştan, F. (2013). *4+4+4 Eğitim Reformunu İzleme Raporu*. Eğitimciler Birliği Sendikası.

Gürkan, G., Koyuncu, F., Şaşmaz, A. & Dinçer, M. A. (2014). *Temel Eğitimin Kademelendirilmesi Sürecinin İzlenmesi*. Araştırma Raporu. Eğitim Reformu Girişimi ve Türkiye Eğitim Gönüllüleri Vakfı.

Linden, T. (2001). *Double-shift Secondary Schools: Possibilities and Issues*, World Bank Washington, DC.

OECD. (2007). *Reviews of National Policies for Education Basic Education in Turkey*.